

M. proti Nizozemsku, rozsudek ze dne 25. 7. 2018 - K právu obviněného na obhajobu v trestním řízení, v jehož rámci jsou projednávány utajované informace

Stěžovatel: M.

Žalovaný stát: Nizozemsko

Číslo stížnosti: 2156/10

Datum: 25.07.2017

Článek Úmluvy: čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. b), c) a d)

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: nahlížení do spisu, práva obhajoby, právo na komunikaci s obhájcem, spravedlivý proces, trestní řízení, utajované informace, výslech svědků

Český právní řád: čl. 37 odst. 2, čl. 38 odst. 2, čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod § 33 odst. 1, § 89 odst. 2, § 65 odst. 5 a § 203 odst. 1 a § 215 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Významnost: 1

K právu obviněného na obhajobu v trestním řízení, v jehož rámci jsou projednávány utajované informace

Autorský komentář:

V předkládaném rozsudku se Soud zabýval třemi aspekty práva obviněného na spravedlivý proces garantovaného čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. b), c) a d) Úmluvy. Konkrétně posuzoval, zda v trestním řízení, které bylo vedeno proti stěžovateli pro údajné vyzrazení státního tajemství třetím osobám, bylo porušeno jeho právo na poskytnutí relevantních utajených informací obhajobě, pokud se jedná o utajení částí některých dokumentů a údajné zadržení jiných, právo komunikovat se svým obhájcem a právo na výslech svědků.

Ve vztahu k utajení částí některých dokumentů a údajnému zadržení jiných z hlediska obhajoby [čl. 6 odst. 3 písm. b) EÚLP] Soud navázal na své závěry v předchozí judikatuře (Fitt proti Spojenému království, č. 29777/96, rozsudek velkého senátu ze dne 16. 2. 2000; a Jasper proti Velké Británii, č. 27052/95, rozsudek velkého senátu ze dne 16. 2. 2000). Připomněl, že právo na přístup obhajoby k utajeným informacím z hlediska obhajoby není právem absolutním. Všechny navzájem konkurující si zájmy, mezi které patří i národní bezpečnost, musejí být poměřovány právy obviněného. V některých případech je možné přístup k utajovaným informacím omezit za účelem ochrany základních práv jiného jednotlivce nebo důležitého veřejného zájmu za podmínky, že je to zcela nezbytné, a tedy

nezpřístupnit určité důkazy obhajobě. Podstatné je, zda bylo vnitrostátní trestní řízení vedeno v souladu s principem kontradiktornosti a rovnosti zbraní a obsahovalo adekvátní záruky s cílem chránit zájmy obviněného. Soud dospěl k závěru, že v daném případě k porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. b) Úmluvy, pokud se jedná o utajení částí některých dokumentů a údajné zadržení jiných, nedošlo. Skutečnost, že určité dokumenty, o které se opírala obžaloba, byly poskytnuty obhajobě v upravené podobě, tj. se začerněnými místy nebo nebyly vůbec poskytnuty, nemohly podle Soudu samy o sobě podpořit obhajobu stěžovatele.

Soud dále v rozsudku rozvinul jeden z aspektů práva hájit se sám nebo za pomoci obhájce [čl. 6 odst. 3 písm. c) EÚLP], konkrétně práva obviněného komunikovat se svým obhájcem bez přítomnosti třetí osoby, které patří mezi základními požadavky spravedlivého procesu v demokratické společnosti. Specifikum tohoto případu je, že se odlišuje od dosavadní judikatury v několika důležitých aspektech (srov. bod 92 rozsudku). Doposud byly řešeny zejména otázky týkající se práva na důvěrnost komunikace mezi obviněným a obhájcem a možnosti jejího sledování (například S proti Švýcarsku, č. 12629/89 a 13965/88, rozsudek ze dne 28. 11. 1991, bod 48). Tento případ se však týká samotného obsahu komunikace. Vzhledem k tomu, že stěžovatel byl zproštěn povinnosti mlčenlivosti pro trestní řízení jen v omezeném rozsahu, mohl sdělit svému obhájci jen ty informace pokryté státním tajemstvím, které byly obsaženy ve spise a byly nezbytně nutné pro jeho obhajobu. Soud uvedl, že v zásadě není dán žádný důvod, proč by se pravidla ochrany tajemství neměla aplikovat na případy, kdy zaměstnanci bezpečnostních služeb jsou stíháni pro trestné činy v souvislosti s jejich zaměstnáním. Podstatné však je, jak takové omezení práva poskytovat informace a udělovat pokyny obhájci ovlivnilo právo stěžovatele na obhajobu a řízení u vnitrostátních soudů. Dospěl k závěru, že komunikace mezi stěžovatelem a jeho obhájcem nebyla svobodná a neomezená co do obsahu, což právo na spravedlivý proces vyžaduje. V rámci soudního jednání bylo na stěžovatele uloženo břemeno rozhodnutí, bez možnosti poradit se s obhájcem, zda odhalit utajované skutečnosti, které ještě nebyly obsaženy ve spise a tím riskovat další trestní stíhání, jež bude v plné diskreci státního zástupce. Za těchto okolností Soud shledal, že spravedlivý proces byl nevratně ohrožen zasahováním do komunikace mezi stěžovatelem a jeho obhájcem a došlo tímto k porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. c) Úmluvy.

Nakonec se Soud vyjádřil k poslednímu zvláštnímu aspektu práva na spravedlivý proces, a to právu obviněného na výslech svědků [čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP]. Namítané porušení práva stěžovatele mělo spočívat v odmítnutí návrhu obviněného na provedení výslechu některých svědků a podmínkách, za kterých byli někteří zaměstnanci slyšeni jako svědci. Soud nejdříve konstatoval, že přípustnost důkazů se řídí v první řadě vnitrostátním právem a v zásadě pouze vnitrostátním soudům přísluší hodnotit shromážděné důkazy. Úkolem Soudu je pouze posoudit, zda řízení jako celek včetně způsobu provádění důkazů bylo spravedlivé (Van Mechelen a ostatní, č. 21363/93, 21364/93, 21427/93 a 22056/93, rozsudek ze dne 23. 4. 1999, bod 50). Na rozdíl od předchozích rozsudků Soudu ve věci Van Mechelen a ostatní (cit. výše), Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království, č. 26766/05 a 22228/06, rozsudek velkého senátu ze dne 15. 12. 2011, a Schatschaswili proti Německu, č. 9154/10, rozsudek velkého senátu ze dne 15. 12. 2015, obhajoba měla možnost vyslyšet svědky obžaloby, aby prověřila věrohodnost jejich tvrzení učiněných v předchozím řízení. Podstatné bylo, že stěžovatel byl odsouzen na základě celé řady jiných přímých důkazů a vnitrostátní soud tudíž nejednal neodůvodněně a svévolně, pokud nepřipustil výslech všech požadovaných svědků a rozhodl tak, že jeho obhajoba nebyla materiálně poškozena podmínkami, za nichž byli určití svědci vyslechnuti. Ačkoliv Soud uvedl, že je legitimní strategií obhajoby v trestních případech vytvářet pochybnosti ohledně pachatele činu tak, že ho mohl spáchat někdo jiný, neznamená to, že podezřelý má právo činit specifické požadavky ve vztahu k informacím, které by mu možná mohly poskytnout alternativní vysvětlení.

Předkládaný rozsudek Soudu ve věci M. proti Nizozemí je třeba považovat za významný pro

vnitrostátní soudní praxi především ve vztahu k možnosti omezit přístup obhajoby k utajeným informacím, pokud se jedná o utajení částí některých dokumentů a údajné zadržení jiných, a to za účelem nezbytné ochrany základních práv jiného jednotlivce nebo důležitého veřejného zájmu, a zejména z hlediska práva obviněného komunikovat se svým obhájcem v případech, kdy jsou v rámci trestního řízení vedeného proti obviněnému projednávány utajované informace. Základními právními předpisy v České republice upravujícími tuto problematiku jsou zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). Trestní řád obsahuje zvláštní pravidla pro případy, kdy jsou v trestním řízení projednávány utajované informace (například v § 8 a násl., § 51b, § 65 odst. 2, 5, § 99 odst. 1, § 200 odst. 1, § 201 odst. 3 a § 238 tr. ř.). V tomto ohledu trestní řád zajišťuje ochranu utajovaných informací v případě, že je příslušná fyzická osoba v řízení před orgánem činným v trestním řízení odpovědným orgánem zproštěna povinnosti mlčenlivosti v souladu s § 63 zákona o ochraně utajovaných informací. Zproštění mlčenlivosti však lze na základě zákonem stanovených důvodů odeprít a v praxi tak může dojít ke vzniku situace obdobné případu posuzovanému Soudem v předkládaném rozsudku. V takových případech budou české soudy povinny zohlednit při jejich rozhodování závěry Soudu vyslovené v tomto rozsudku. Pokud budou v rámci trestních řízení projednávány utajované informace, je třeba respektovat právo obviněného se radit i během úkonů se svým obhájcem (§ 33 tr. ř.), které zahrnuje právo zpřístupnit obhájci i takové utajované informace, ve vztahu k nimž nebyl zproštěn mlčenlivosti, a to v případě, že by jejich nezpřístupnění ovlivnilo jeho právo na obhajobu.

V dosavadní české soudní praxi bylo právo obviněného na obhajobu v případě jeho střetu se zájmem na ochraně utajovaných informací doposud řešeno zejména Nejvyšším správním soudem při přezkumu rozhodnutí vydaných v bezpečnostních řízeních, jehož závěry v otázce přístupu obviněného do spisu potvrdil i Soud ve věci Regner proti České republice, č. 35289/11, rozsudek velkého senátu ze dne 26. 11. 2015. Problematikou přístupu obviněného a obhájce k utajovaným informacím v trestním řízení se zabýval také Ústavní soud, například v nálezu Ústavního soudu ze dne 4. 5. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 7/09, v němž byla řešena otázka zpřístupnění utajované skutečnosti obviněnému a jeho obhájci z pohledu kolize veřejného zájmu na zajištění ochrany utajovaných informací a právem na obhajobu v souvislosti s jejich znepřístupněním obviněnému a jeho obhájci, a navazující rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2011, sp. zn. 6 Tz 30/2011. V tomto ohledu lze vnímat rozsudek ve věci M. proti Nizozemí tak, že může přinést do aplikační praxe další aspekt práva na obhajobu v trestních řízeních, jež se dotýkají utajovaných informací, a to z pohledu práva obviněného zpřístupnit za určitých podmínek utajované informace jeho obhájci za účelem realizace jeho práva na obhajobu i v případě, že nebyl zproštěn povinnosti mlčenlivosti nebo byl zproštěn mlčenlivosti jen v omezeném rozsahu.

(Zpracoval prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D. a Mgr. Andrea Pokorná)

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatel je státním příslušníkem Nizozemska narozeným v roce 1970 a bývalým zaměstnancem nizozemské zpravodajské a bezpečnostní služby (AIVD), v níž pracoval jako editor zvuku a překladatel. V rámci této své činnosti měl mimo jiné přístup k utajovaným informacím, s nímž se pojila jeho povinnost mlčenlivosti.

V souvislosti s porušením této své povinnosti čelil trestnímu stíhání a v roce 2004 byl odsouzen k trestu odnětí svobody na dobu čtyř let a šesti měsíců (v rámci dalšího řízení sníženo na tři roky a deset měsíců). Trestného činu se dopustil tím, že předal kopie dokumentů obsahujících utajované informace neoprávněným osobám mimo AIVD, a to včetně osob, které byly tajně vyšetřovány v souvislosti s teroristickou činností. V rámci samotného trestního řízení byl stěžovatel AIVD upozorněn, že nadále podléhá povinnosti mlčenlivosti a v případě vyzrazení utajovaných informací,

byť by se jednalo o jeho obhájce, mu hrozí další stíhání. O tomto režimu byl informován rovněž jeho obhájce.

Na návrh obhájce byl stěžovatel před soudem zproštěn povinnosti mlčenlivosti vůči němu, a to v omezeném rozsahu; jednalo se o informace nezbytné pro jeho obhajobu. Některé z předmětných dokumentů obsažených ve spisu pak byly obhajobě k dispozici s utajením (začerněním) určitých částí a jiné k dispozici dány nebyly. Stěžovateli rovněž nebylo umožněno odhalit identitu jiných zaměstnanců AIVD, což omezilo jeho možnost navrhnout svědky. Samotný výslech svědků probíhal s utajením totožnosti některých z nich a zaměstnanci AIVD, kteří byli vyslýcháni jako svědci, neodpovídali na otázky obhajoby způsobilé ohrozit utajované informace. Klasifikace v řízení utajovaných informací přitom vycházela z posouzení AIVD.

Stěžovatel před Soudem namítal porušení práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy a práva mít přiměřený čas a možnosti k přípravě své obhajoby, práva obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru a práva vyslýchát nebo dát vyslýchát svědky ve smyslu čl. 6 odst. 3 písm. b), c) a d) Úmluvy.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

1. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ÚMLUVY

2. Stěžovatel namítal, že trestní řízení proti němu bylo nespravedlivé v tom smyslu, že AIVD vykonávala rozhodující kontrolu nad důkazy, omezovala přístup jeho a vnitrostátních soudů k nim, kontrolovala jejich užívání a bránila mu v účinném udělování pokynů jeho obhájci. Tvrdil, že došlo k porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. b), c) a d), jež stanoví:

„1. Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého, nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků, anebo v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný, pokud by vzhledem ke zvláštním okolnostem veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti.

3. Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva:

4. mít přiměřený čas a možnosti k přípravě své obhajoby;

5. obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují;

6. vyslýchát nebo dát vyslýchát svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě; ...“

7. Vláda toto rozporovala.

8. Námitky stěžovatele se týkají utajení částí některých dokumentů a údajného zadržování jiných; omezení práva stěžovatele sdělovat informace a pokyny jeho obhájci; odmítnutí umožnit stěžovateli, aby před odvolacím soudem uvedl jména členů AIVD; podmínky, za nichž byli někteří členové AIVD vyslechnuti jako svědkové; a odmítnutí předvolat některé jiné členy AIVD jako svědky obhajoby.

9. Přijatelnost

10. Soud konstatuje, že tyto námitky nejsou zjevně nepřijatelné ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy. Dále konstatuje, že nejsou nepřijatelné ani z jiných důvodů. Musí být proto prohlášeny za přijatelné.

11. Hodnocení Soudu

12. Obecné zásady
13. Jak Soud mnohokrát uvedl, požadavky čl. 6 odst. 3 Úmluvy je třeba chápat jako zvláštní aspekty práva na spravedlivý proces zaručeného čl. 6 odst. 1 Úmluvy (viz, kromě mnoha dalších zdrojů, Sakhnovskiy proti Rusku [velký senát], č. 21272/03, § 94, 2. 11. 2010; a Schatschaschwili proti Německu [velký senát], č. 9154/10, § 100, ESLP 2015).
14. Právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy není absolutním právem. Nicméně to, co představuje spravedlivý proces, nemůže být předmětem jediného neměnného pravidla, ale musí vyplývat z okolností konkrétního případu. Hlavní snahou Soudu podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy je zhodnotit celkovou spravedlivost trestního řízení (viz Ibrahim a další proti Spojenému království [velký senát], č. 50541/08, 50571/08, 50573/08 a 40351/09, § 250, ESLP 2016, s dalšími odkazy).
15. Utajení částí některých dokumentů a údajné zadržování jiných
16. Soud tyto otázky posoudí podle čl. 6 odst. 1 a 3 písm. b) Úmluvy.
17. Vláda uvedla, že zveřejnění utajených informací by závažně poškodilo zájmy státu tím, že by identifikovalo vyšetřované jednotlivce a organizace, lidské zdroje a zahraniční zpravodajské a bezpečnostní služby, s nimiž AIVD spolupracovala. V některých případech by byla ohrožena bezpečnost zaměstnanců AIVD. Omezení způsobená obhajobě tak byla nezbytně nutná.
18. V každém případě vnitrostátní soud posoudil, zda bylo odmítnutí vyzrazení informací nezbytné. Toto bylo provedeno na základě neutajených částí textu obsažených ve spisu; vysvětlení týkající se stupňů utajení a předmětných zájmů státu poskytnutých samotnou AIVD; a ověření bylo provedeno národním veřejným žalobcem pro boj s terorismem. Sledovaný přístup byl potvrzen Nejvyšším soudem.
19. Během času byla otázka, zda mají určité informace nadále zůstat utajeny, přehodnocena. Nové verze některých dokumentů byly do spisu doplněny v jejich originální podobě či s menším rozsahem utajeného textu.
20. Byla k dispozici opatření k vyvažování zájmů. Stěžovatel měl možnost vyhodnotit důvěryhodnost vnitřního vyšetřování AIVD na základě výpovědí vyslychaných svědků. Kromě toho měl stěžovatel v různých stadiích řízení příležitost zpochybnit zadržování důkazů. Vláda zde odkazovala na věc Jasper proti Spojenému království [velký senát], č. 27052/95, 16. 2. 2000; a Fitt proti Spojenému království [velký senát], č. 29777/96, ESLP 2000-II.
21. Stěžovatel namítal, že určité dokumenty, ze kterých vycházela obžaloba, byly buď poskytnuty obhajobě v částečně utajené podobě, s částmi začerněnými AIVD, nebo jí nebyly poskytnuty vůbec.
22. Stěžovatel uznával, že s přihlédnutím k národní bezpečnosti lze neposkytnutí informací obhajobě ospravedlnit. S odkazem na věc Edwards a Lewis proti Spojenému království [velký senát], č. 39647/98 a 40461/98, ESLP 2004-X a A. a ostatní proti Spojenému království [velký senát], č. 3455/05, ESLP 2009 uvedl, že je třeba prokázat nezbytnou nutnost tohoto postupu; že omezení přístupu k informacím mají být co nejméně rušivá; a že mají existovat postupy pro vzájemné vyvažování zájmů.
23. Stěžovatel argumentoval, že potřeba omezení přístupu k jakýmkoliv materiálům nebyla prokázána. Neproběhlo žádné nezávislé ověření: vnitrostátní soudy provedly své posouzení na základě neutajených částí každého textu, vysvětlení poskytnutého AIVD a rozhodnutí národního veřejného žalobce pro boj s terorismem. AIVD ani národní veřejný žalobce pro boj s terorismem nebyli nezávislí. Ani samotným soudům nebyl poskytnut přístup k informacím, které byly obhajobě odepřeny. Tímto se věc stěžovatele odlišovala od výše citovaných věcí Jasper a Fitt.
24. V tomto ohledu nezáleželo na tom, že během času byly určité dokumenty zpřístupněny s menším množstvím utajených částí, neboť části, které byly odhaleny později, neposkytovaly v tomto směru žádné relevantní informace.
25. Ve výše citované věci Fitt Soud uvedl následující: (viz rovněž Jasper, ibid., § 51-53):

„44. Základním aspektem práva na spravedlivý proces je to, že trestní řízení, včetně prvků takového řízení, které se týkají procesu, by mělo být kontradiktorní a že by měla existovat rovnost zbraní mezi obžalobou a obhajobou. Právo na kontradiktorní soudní řízení v trestním řízení znamená, že obžaloba stejně jako obhajoba musí mít příležitost poznat a připomínkovat předložená zjištění a důkazy vznesené druhou stranou (viz Brandstetter proti Rakousku, 28. 8. 1991, série A, č. 211, s. 27-28, § 66-67). Kromě toho čl. 6 odst. 1 vyžaduje, stejně jako anglické právo (viz odstavec 18 výše), aby orgány obžaloby odhalily obhajobě všechny věcné důkazy v jejich držení ve prospěch či neprospěch obviněného (viz Edwards proti Spojenému království, 16. 12. 1992, § 36, série A, č. 247-B).

45. Nicméně jak stěžovatel uznal (...), právo na zpřístupnění relevantních důkazů není absolutním právem. V kterémkoliv trestním řízení mohou existovat protichůdné zájmy jako je národní bezpečnost či potřeba ochrany svědků, kterým hrozí pomsta, či utajení policejních metod vyšetřování trestné činnosti, které musí být váženy oproti právům obviněného (viz například Doorson proti Nizozemsku, 26. 3. 1996, Reports of Judgments and Decisions 1996-II, s. 470, § 70). V některých případech může být nezbytné zadržet před obhajobou určité důkazy k zachování základních práv jiného jednotlivce či k zajištění důležitého veřejného zájmu. Nicméně podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy (viz Van Mechelen a ostatní proti Nizozemsku, 23. 4. 1997, Reports 1997-III, s. 712, § 58) jsou přípustná jen taková omezení práva na obhajobu, která jsou naprosto nezbytná. Navíc k zajištění, že bude obviněnému poskytnut spravedlivý proces, musí být jakékoliv obtíže způsobené obhajobě omezením jejich práv dostatečně vyváženy postupem soudních orgánů (viz Doorson, *ibid.*, s. 471, § 72; a Van Mechelen a ostatní, *ibid.*, s. 712, § 54).
46. Ve věcech, v nichž byly důkazy obhajobě zadrženy z důvodu ochrany veřejného zájmu, není úkolem tohoto Soudu rozhodnout, zda jejich nevyzrazení bylo nebo nebylo naprosto nezbytné, neboť obecně platí, že hodnocení důkazů přísluší vnitrostátním soudům (viz Edwards, *ibid.*, s. 34-35, § 34). Každopádně v mnoha případech, jako je i tento, kde nebyly předmětné důkazy nikdy odhaleny, se nemůže Soud pokoušet zvažovat veřejný zájem na nevyzrazení informací oproti právu obviněného na přístup k materiálu. Musí proto posoudit, zda byl rozhodovací postup v souladu s požadavky zásady kontradiktornosti řízení a rovnosti zbraní do té míry, do jaké byl možný, a zahrnoval přiměřené záruky na ochranu zájmů obviněného.“
47. S přihlédnutím ke skutkovým okolnostem věci Soud připomíná, že stěžovatel se domáhal zpřístupnění zprávy vnitřního šetření AIVD a utajených částí dokumentů AIVD obsažených ve spisu.
48. Pokud jde o interní šetření AIVD, Soud připomíná, že odvolací soud neměl za prokázané, že nějaká zpráva skutečně existovala (viz odst. 34 výše). V každém případě je Soud přesvědčen, že žádný takový dokument nebyl ani v rukou obžaloby – natož odvolacího soudu – a tudíž netvořil součást trestního stíhání (srov. Fitt, § 48). Pokud stěžovatel zamýšlí naznačovat, že šetření mohlo přinést informace, které by jej mohly vyvinít, Soud takovouto domněnku odmítá jako zcela hypotetickou.
49. Pokud jde o dokumenty, které byly k dispozici odvolacímu soudu a stěžovateli v částečně utajené podobě, Soud poukazuje na to, že utajené informace samy o sobě nemohly podporovat obhajobu. Vzhledem k tomu, že stěžovatel byl usvědčen z poskytnutí informací představujících státní tajemství osobám, které neměly oprávnění se o nich dozvědět, jedinou otázkou ve vztahu k těmto dokumentům bylo to, zda byly státním tajemstvím, nebo ne.
50. Důkazy, na jejichž základě byl stěžovatel usvědčen, zahrnovaly prohlášení AIVD potvrzující, že předmětné dokumenty podléhaly režimu státního tajemství, a vysvětlující potřebu držet informace obsažené v dokumentech v utajení. Národní veřejný žalobce pro boj s terorismem potvrdil, že dokumenty obsažené v trestním spisu jsou skutečně kopie dokumentů, jež měly představovat (viz odst. 40, bod 53 výše), což stěžovatel nezpochybňuje. V tomto ohledu je Soud přesvědčený, že zbývající čitelné informace byly dostatečné pro obhajobu i pro odvolací soud, aby spolehlivě posoudil povahu informací obsažených v dokumentech.
51. K porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. b) Úmluvy, pokud se jedná o utajení částí některých

dokumentů a údajné zadržení jiných, tedy nedošlo.

52. Omezení práva stěžovatele poskytnout informace a pokyny právnímu zástupci a odmítnutí umožnit stěžovateli, aby uvedl jména členů AIVD před odvolacím soudem
53. Soud obě otázky posoudí podle čl. 6 odst. 1 a 3 písm. c) Úmluvy.
54. Vláda uznala zásadní význam svobodné komunikace mezi obžalovaným a obhájcem, avšak domnívala se, že v projednávané věci v tomto směru nedošlo k zásadnímu zásahu. Stěžovatel byl zbaven povinnosti mlčenlivosti pro potřeby komunikace se svými právníky, byť podmíněně.
55. Vláda tvrdila, že právo na omezení může být uloženo obviněnému v přístupu k právnímu zástupci, jestliže je k tomu dobrý důvod. Odkazovala na věci Öcalan proti Turecku [velký senát], č. 46221/99, § 133, ESLP 2005-IV; a Marcello Viola proti Itálii, č. 45106/04, § 61, ESLP 2006-XI (výňatky).
56. Podmínky byly nezbytné k tomu, aby sloužily dvojímu účelu ochrany zaměstnanců a lidských zdrojů AIVD a zachovaly důvěrnost utajovaných skutečností, které nebyly pro trestní řízení proti stěžovateli relevantní. AIVD by nemohla fungovat jako zpravodajská služba, jestliže by nebylo zachováno utajení.
57. Vláda rovněž poukázala na závazek generálního advokáta odvolacího soudu spočívající v tom, že by stěžovatel nebyl stíhán, pokud by bylo porušení jeho povinnosti mlčenlivosti odůvodněno s odkazem na čl. 6 Úmluvy.
58. Konečně vláda namítala s ohledem na prohlášení skutečně učiněná stěžovatelem na jednání ze dne 12. února 2007 (viz odst. 36 výše) a na otázky uvedené ve faxovém dopise pana Pestmana ze dne 14. února 2007 (viz odst. 37 výše), že stěžovatel nepůsobil, že by se nechal odradit hrozbou stíhání, jak naznačují podání předložená Soudu stěžovatelem.
59. Stěžovatel prohlašoval, že zavedené podmínky představovaly omezení komunikace mezi jeho obhájcem a jím a bránily jeho obhajobě. Zejména mu bylo zabráněno v diskutování jakýchkoliv potenciálně osvobozujících důkazů a alternativních scénářů, jestliže příslušné informace již nebyly obsaženy ve spisu. To umožnilo obžalobě a skrze obžalobu AIVD kontrolu nad obhajobou.
60. Stěžovatel dále prohlašoval, že AIVD byla oprávněna vymežit rozsah důkazů, které mohla obhajoba během řízení předložit. Rovněž uvedl, že byl obžalobou ohrožen dokonce i v důvěrném režimu jednání za zavřenými dveřmi.
61. Stěžovatel se dovolával věci S. proti Švýcarsku, 28. 11. 1991, § 48, Série A, č. 220, kde Soud uznal, že právní zástupce by měl mít možnost se poradit se svým klientem a obdržet důvěrné pokyny bez dozoru (což v této věci spočívalo v policejním dohledu nad návštěvou právního zástupce a v zachycování korespondence mezi právním zástupcem a klientem). Rovněž odkazoval na věc A. a ostatní proti Spojenému království, ibid., § 220, v níž bylo uznáno, že zadržený by měl mít možnost udělovat účinné pokyny zvláštnímu advokátovi, když tvrdil, že povinnost mlčenlivosti, jež mu byla uložena, mu bránila v udělování pokynů jeho obhájci tak, jak potřeboval.
62. Co se týče odmítnutí umožnit stěžovateli, aby uvedl jména členů AIVD před odvolacím soudem, stěžovatel prohlašoval, že mu bylo zakázáno prozradit tajné informace před soudy k tomu, aby mohl inter alia uvádět důvěryhodná vysvětlení alternativní k jeho odpovědnosti za jakékoliv trestné činy. Vláda byla toho názoru, že vnitrostátní soudy správně vyloučily jakékoliv alternativní scénáře s ohledem na důkazy, jež hovořily v neprospěch stěžovatele.
63. Soud opakuje, že zatímco čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy přiznává každému obviněnému ze spáchání trestného činu právo „obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce...“, nestanoví způsob výkonu tohoto práva. Ponechává tedy smluvním státům možnost volby způsobu, jak zajistit jeho ochranu v rámci jejich soudních systémů, přičemž úkolem Soudu je pouze zjistit, zda je zvolená metoda v souladu s požadavky spravedlivého procesu. V této souvislosti je třeba mít na paměti, že Úmluva má za cíl „zaručit práva, která nejsou teoretická či iluzorní, ale práva, která jsou praktická a efektivní“ a že přidělení právního zástupce samo o sobě nezajišťuje účinnou pomoc, která obviněnému náleží (viz mimo jiné rovněž Sakhnovskiy proti

Rusku, *ibid.*, § 95, s dalšími odkazy).

64. Soud připomíná, že právo na spravedlivý proces, zaručené čl. 6 odst. 1 Úmluvy, zahrnuje právo účastníků řízení podat případná vyjádření, jež považují za relevantní pro jejich věc. Toto právo může být považováno za účinné pouze tehdy, jestliže jsou připomínky skutečně „slyšeny“, což soud náležitě posoudí. Jinými slovy, důsledkem působnosti čl. 6 Úmluvy je mimo jiné to, že „soud“ má povinnost řádně přezkoumat podklady, argumenty a důkazy předložené účastníky řízení bez předpojatosti v posouzení, zda jsou relevantní (viz *Perez proti Francii* [velký senát], č. 47287/99, § 80, ESLP 2004-I).
65. Soud dále poznamenává, že čl. 6 odst. 1 Úmluvy připouští zohlednění bezpečnosti státu ve své druhé větě tím, že stanoví, že „tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého, nebo části procesu“. Není pochyb o tom, že pro proces stěžovatele byly tyto úvahy relevantní, a že existovala skutečná nezbytnost zadržet informace představující státní tajemství před tiskem a veřejností.
66. Soud rozhodl, že právo obviněného komunikovat se svým právním zástupcem mimo doslech třetí osoby je součástí základních požadavků na spravedlivý proces v demokratické společnosti a vyplývá z čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy. Pokud by se právník nemohl radit se svým klientem a obdržet od něj důvěrné pokyny, jeho pomoc by ztratila mnoho ze své užitečnosti (rozsudek *S. proti Švýcarsku*, *ibid.*, § 48; *Öcalan proti Turecku* [velký senát], č. 46221/99, § 133, ESLP 2005-IV).
67. Soud rovněž v kontextu čl. 5 odst. 4 Úmluvy rozhodl, že zásah do výsadního vztahu právníka a jeho klienta, a tedy i práva zadrženého na obhajobu, nevyžaduje nezbytně skutečné zachycení informací či odposlech (viz *mutatis mutandis*, *Castravet proti Moldavsku*, č. 23393/05, § 51, 13. 3. 2007).
68. Soud dále v kontextu čl. 8 Úmluvy rozhodl, že je zjevně v obecném zájmu, aby každá osoba, která si přeje poradit se s právníkem, měla možnost svobodně tak učinit za podmínek, které upřednostňují úplnou a neomezenou debatu. Právě z tohoto důvodu je vztah právníka a jeho klienta v zásadě důvěrný (*mutatis mutandis*, *Campbell proti Spojenému království*, 25. 3. 1992, § 46, Série A, č. 233).
69. Soud toleroval určitá omezení týkající se kontaktů právníků a jejich klientů v případech terorismu a organizovaného zločinu (viz zejména *Erdem proti Německu*, č. 38321/97, § 65 a násl., ESLP 2001-VII (výňatky); a *Khodorkovskiy a Lebedev proti Rusku*, č. 11082/06 a 13772/05, § 627, 25. 7. 2013). Nicméně výsada vztahující se na korespondenci mezi vězni a jejich právníky představuje základní právo jednotlivce a přímo ovlivňuje právo na obhajobu. Z tohoto důvodu Soud rozhodl – opět v souvislosti s čl. 8 Úmluvy – že základní pravidlo na respektování důvěrnosti mezi právníkem a jeho klientem může být omezeno ve výjimečných případech a za předpokladu, že jsou k dispozici přiměřené a dostatečné záruky proti zneužití (*mutatis mutandis*, *Erdem*, § 65).
70. V rozsudku A. a ostatní proti Spojenému království byl Soud vyzván, aby zvážil opatření směřující k zajištění spravedlivosti řízení ve smyslu čl. 5 odst. 4 Úmluvy, přičemž došlo k zadržení důkazů, o něž se obžaloba opírala, před obhajobou. Soud předně vycházel z toho, že během období, kdy byli stěžovatelé zadrženi, vyvolávaly aktivity a cíle teroristické sítě Al-Káidy „veřejný stav nouze ohrožující život národa“. Bylo tak třeba mít na mysli, že v předmětné době byla naléhavá potřeba ochrany obyvatel Spojeného království před teroristickými útoky a ačkoliv se Spojené království neodchýlilo od čl. 5 odst. 4 Úmluvy, ale pouze od čl. 5 odst. 1 Úmluvy, byl silný veřejný zájem na získání informací o Al-Káidě a jejích podporovatelích a o zachování utajení zdrojů takovýchto informací (*loc. cit.*, § 216).
71. Postup, kdy se obžaloba sama pokouší posuzovat důležitost informací skrytých před obhajobou a zvažuje to vůči veřejnému zájmu na udržení informací v utajení, nemůže být v souladu s výše uvedenými požadavky čl. 6 odst. 1 Úmluvy (*Dowsett proti Spojenému království*, č. 39482/98, § 44, ESLP 2003 VII). Soud rovněž v kontextu čl. 6 odst. 3 písm. b) Úmluvy rozhodl, že obviněnému je zaručen dostatečný čas a prostředky pro přípravu jeho obhajoby, a proto čl. 6

odst. 3 písm. b) Úmluvy předpokládá, že věcná obhajoba může zahrnovat vše, co je „nezbytné“ pro přípravu hlavního procesu (Mayzit proti Rusku, č. 63378/00, § 78, 20. 1. 2005).

72. Pokud jde o projednávanou věc, Soud poukazuje na stanovisko vlády, podle kterého podmínky komunikace mezi stěžovatelem a jeho právním zástupcem byly ústupkem obhajobě v souvislosti se stěžovatelovou povinností mlčenlivosti. Nicméně sám má opačný názor, a to, že představují omezení práva obviněného bez zábran komunikovat se svým právním zástupcem.
73. Projednávaná věc se odlišuje od shora uvedených v několika podstatných ohledech. Zaprvé, stěžovateli nebyl odepřen přístup k důkazům obžaloby: bylo mu přikázáno, aby svému právnímu zástupci neposkytl věcné informace, jež by mohly být použity na jeho obhajobu. Tímto se projednávaná věc odlišuje od věci A. a ostatní. Zadruhé nedošlo k žádnému zásahu do důvěrnosti obžalovaného a jeho právníka. Projednávaná věc se tak zásadně liší od věci S. proti Švýcarsku, *ibid.*, § 48; Campbell proti Spojenému království, *ibid.*, § 48; a Moiseyev proti Rusku, č. 62936/00, § 210, 9. 10. 2008, kde se jednalo o sledování komunikace. Kromě toho nedošlo k žádnému nezávislému monitorování informací zasílaných mezi stěžovatelem a jeho obhájcem: stěžovatel byl spíše ohrožen stíháním post factum, jestliže by poskytl svému obhájci utajené informace. Tímto se projednávaná věc odlišuje od věci Erdem.
74. Tyto rozdíly však nejsou rozhodující: důležité je, že komunikace mezi stěžovatelem a jeho obhájcem nebyla co do obsahu svobodná a neomezená, jak to požadavky zásady spravedlivého procesu obvykle vyžadují.
75. Soud připouští, že pravidla o utajení se uplatňují obecně a neexistují žádné důvody, proč by se neměly uplatňovat, jestliže jsou zaměstnanci bezpečnostní služby stíháni za trestné činy související s jejich zaměstnáním. Otázkou pro Soud je, jak zákaz vyzrazení tajných informací ovlivňuje právo obviněného na obhajobu, a to jak v souvislosti s jeho komunikací se svými právníky, tak při soudních řízeních.
76. Ze dvou rozsudků odvolacího soudu a soudních jednání ze dne 12. a 15. února 2007 (viz odstavce 34 až 41 výše) plyne, že se generální advokát zavázal, že nebude stěžovatele stíhat za porušení jeho povinnosti mlčenlivosti, jestliže takové porušení bude odůvodněno právem obhajoby, jak je zaručeno čl. 6 Úmluvy. Tím bylo na stěžovatele uvaleno břemeno rozhodovat se bez porady s obhájcem, zda odhalit skutečnosti, jež dosud nebyly obsaženy ve spisu, a tím riskovat další stíhání, přičemž generální advokát si ponechával v této věci plnou diskreční pravomoc.
77. Soud se domnívá, že od obviněného ze závažných trestných činů nemůže být očekáváno, že by bez odborné rady mohl posoudit výhody plného odhalení své věci obhájci oproti riziku stíhání za toto jednání.
78. Za těchto okolností Soud shledává, že spravedlivost řízení byla nenapravitelně ohrožena zásahy do komunikace mezi stěžovatelem a jeho obhájcem. V tomto směru tudíž došlo k porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. c) Úmluvy.
79. S ohledem na toto zjištění Soud nepovažuje za nutné oddělené posouzení, zda odmítnutí povolit stěžovateli, aby uvedl jména členů AIVD před odvolacím soudem, rovněž představovalo porušení Úmluvy.
80. Podmínky, za kterých byli určiti členové AIVD vyslechnuti jako svědci a odmítnutí předvolat určité další členy AIVD jako svědky obhajoby
81. Soud bude tyto záležitosti posuzovat podle čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy.
82. Vláda uvedla, že svědci, vyslychaní vyšetřujícím soudcem a identifikovaní pouze číslem, nebyli „anonymními“ svědky ve smyslu například rozsudku Van Mechelen a ostatní proti Nizozemsku, 23. 4. 1997, Reports of Judgments and Decisions 1997-III. Stěžovatel si byl vědom jejich jmen a pracovních pozic; v tomto byla situace diametrálně odlišná od situace, kdy by identita svědků nebyla obhajobě známa.
83. Účelem použití zkreslení hlasu a zastření identity bylo, aby byl výslech svědků co nejvíce interaktivní. Omezení uložená obhajobě tudíž neměla žádný skutečný dopad na spravedlivost řízení.

84. Inkriminovaní svědci podali před vyšetřujícím soudcem rozsáhlé výpovědi a odmítli odpovědět pouze na určité otázky v souvislosti s požadavkem utajení. Projednávaná věc byla tudíž odlišná od toho, co bylo popsáno ve věci Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království [velký senát], č. 26766/05 a 22228/06, ESLP 2011, kde inkriminovaný svědek v odpovědi na otázky podané obhajobou mlčel.
85. Pro přijatá opatření existovaly dobré důvody. V době, kdy byli svědci vyslýcháni, byli zaměstnanci a/nebo lidské zdroje AIVD nadále operačně aktivní a jejich bezpečnost musela být brána v úvahu.
86. I když vláda zastává názor, že projednávaná věc nebyla takovou, na niž by se vztahovala věc Van Mechelen a ostatní a Al-Khawaja a Tahery, tvrdila, že odsouzení stěžovatele nebylo založeno „výhradně či v rozhodujícím rozsahu“ na výpovědích svědků identifikovaných pouze číslem. Jako důkaz byla použita výpověď jen jednoho z předmětných svědků; svědek byl IT zaměstnancem AIVD, byl stěžovateli znám a odpověděl na řadu otázek, které obhajoba vnesla. Ostatní svědci, jejichž výpovědi byly použity jako důkazy, byli vyslechnuti pod vlastním jménem. Kromě toho existovaly další důkazy, včetně stopy stěžovatelovy DNA, rozpoznané na klopě obálky nalezené v bydlíšti jednoho z cílů.
87. Stěžovatel uvedl, že jeho strategií bylo ukázat, že byly i další představitelné scénáře než jen možnost, že byl vinen, které by mohly vysvětlit únik dokumentů AIVD přisuzovaný stěžovateli. Tvrdil, že jelikož jeho obhajoba probíhala s výraznými omezeními, svědecké důkazy byly jedním z mála prostředků, které mu k obhajobě zůstaly. Z toho důvodu měly být jeho žádosti o předvolání svědků podrobeny příznivějšímu posouzení.
88. Stěžovatel nemohl ověřit, zda svědkové byli osobami, jež znal, neboť nebyl schopen je rozeznat. Navíc obhajoba nebyla schopná rozeznat jejich neverbální vyjadřování.
89. Nutnost tohoto opatření nebyla prokázána. Za prvé, svědky byly osoby, které stěžovatel již znal - jeho bývalí kolegové. Za druhé, nebyli vyslýcháni veřejně. Za třetí, jeho právní zástupce měl povinnost zachovávat mlčenlivost. Za čtvrté bylo obžalobě umožněno mluvit s těmito svědky bez zastření jejich identity.
90. Během líčení se svědky byl přítomen pracovník AIVD, aby mohl zamítat otázky od obhajoby. Zamezeno bylo zejména otázkám týkajícím se pracovních postupů AIVD a bezpečnostních opatření. To bránilo pokusům obhajoby poukázat na možnost, že vynést předmětné dokumenty AIVD mohl i někdo jiný než stěžovatel.
91. Takový zásah do práva obhajoby na výslech svědků nebyl nezbytný, neboť potřeby utajení mohlo být dosaženo provedením výslechu přes kameru.
92. Soud připomíná, že přípustnost důkazů je v prvé řadě upravena vnitrostátním právem a obecně je na vnitrostátních soudech, aby posoudily důkazy, které jim byly předloženy. Úkolem Soudu podle Úmluvy není rozhodovat o tom, zda byla svědecká výpověď řádně přijata jako důkaz, ale spíše zjistit, zda řízení jako celek včetně způsobu, jakým byly důkazy provedeny, bylo spravedlivé (viz, kromě řady dalších zdrojů, věc Van Mechelen a ostatní, *ibid.*, § 50).
93. Soud připomíná, že projednávaná věc je rozdílná od rozsudku Van Mechelen a ostatní, Al-Khawaja a Tahery nebo Schatschaschwili v tom smyslu, že obhajobě nebyla odepřena možnost křížového výslechu svědků obžaloby s cílem prověřit pravdivost tvrzení, která podali dříve během řízení. V případě stěžovatele jde spíše o to, že mu byl odepřen přístup k informacím, ke kterým měli členové AIVD přístup, a jež by byly způsobilé zpochybnit jeho vinu.
94. Samo o sobě je zcela legitimní strategií obhajoby v trestních věcech vyvolávat pochybnosti o spáchání trestného činu s poukazem na to, že trestný čin mohl stejně tak dobře spáchat někdo jiný. To však neopravňuje obviněného, aby činil zvláštní požadavky na informace v naději, že se může objevit alternativní vysvětlení.
95. Důkazní materiál, na kterém odvolací soud založil své odsouzení (viz odst. 40 výše) - který se skládal z nejméně 53 různých položek - zahrnoval několik přímých spojitostí stěžovatele s uniklými dokumenty i neoprávněnými osobami, v jejichž držení byly zjištěny. Za těchto okolností se Soud nemůže domnívat, že by odvolací soud jednal neodůvodněně či svévolně, ať

již nepředvoláním všech vyžádaných svědků, nebo rozhodnutím, že obhajoba stěžovatele nebyla podstatně narušena podmínkami, za kterých byli ti svědci, kteří byli připuštěni, vyslýcháni.

96. Proto nedošlo k porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy.

...

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

1. Prohlašuje stížnost za přijatelnou;
2. Rozhoduje, že nedošlo k porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. b) Úmluvy, pokud se jedná o utajení částí některých dokumentů a tvrzeného zadržování jiných;
3. Rozhoduje, že došlo k porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. c) Úmluvy, pokud se jedná o omezení stěžovatelova práva na předávání informací a pokynů obhájci;
4. Rozhoduje, že není nezbytné posuzovat, zda došlo k porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. c) Úmluvy, pokud se jedná o omezení prozradit jména členů AIVD před odvolacím soudem;
5. Rozhoduje, že nedošlo k porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy, pokud se jedná o podmínky, za nichž byli určité členové AIVD vyslechnuti jako svědci a odmítnutí předvolat určité jiné členy AIVD jako svědky obhajoby;
6. Rozhoduje, že výše uvedené závěry o porušení představují samy o sobě spravedlivé zadostiučnění s ohledem na to, že stěžovatel neutrpěl žádnou nemajetkovou újmu.

...

(Zpracoval Mgr. Jan Bena a Mgr. Dušan Sulitka)